

NAXÇIVANDA REGIONAL İNKİŞAFIN MALİYYƏ TƏMİNATI: 2023-2027-Cİ İLLƏR DÖVLƏT PROQRAMININ STRATEJİ VƏ İQTİSADİ ASPEKTLƏRİ

Eltun İBRAHİMOV¹ , Gülnar CABBAROVA¹

¹ Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

*Yazışılan müəllif: ibrahimoveltun@ndu.edu.az

NƏŞR TARİXİ:

Qəbul edilmə tarixi:
07.07.2026

Nəşr edilmə tarixi:
28.09.2026

AÇAR SÖZLƏR:

Naxçıvan Muxtar
Respublikası, dövlət
proqramı, regional
inkışaf, maliyyə
sistemi, dövlət
maliyyəsinin idarə
olunması

XÜLASƏ

Məqalədə "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkışafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın onun maliyyə sistemində təsiri kompleks şəkildə təhlil edilmişdir. Tədqiqatın əsas məqsədi Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan strateji tədbirlərin dövlət maliyyəsinin idarə olunmasına, büdcə-investisiya siyasətinə, bank sektorunun inkışafına, sahibkarlığın maliyyələşdirilməsinə və regionun maliyyə dayanıqlılığına mümkün təsirlərini qiymətləndirməkdən ibarətdir. Təhlil nəticəsində müəyyən olunmuşdur ki, Dövlət Proqramı regionun sosial-iqtisadi inkışafını sürətləndirməklə yanaşı, maliyyə sisteminin dayanıqlığının gücləndirilməsi üçün də mühüm institusional baza formalaşdırır. Proqram çərçivəsində dövlət investisiyalarının artırılması, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, maliyyə resurslarının səmərəli idarə olunması, bank xidmətlərinin genişləndirilməsi və sahibkarlığın dəstəklənməsi Naxçıvanın iqtisadi inkışafına və maliyyə potensialının yüksəldilməsinə müsbət təsir göstərə bilər. Eyni zamanda, proqramın uğurlu icrası nəticəsində yeni iş yerlərinin yaradılması, özəl sektorun inkışafı, ixrac imkanlarının genişlənməsi və maliyyə institutlarının fəaliyyətinin daha da güclənməsi gözlənilir.

GİRİŞ

Regional inkışafın təmin olunması, iqtisadi artımın dayanıqlı xarakter alması və maliyyə resurslarından səmərəli istifadə müasir dövlət idarəçiliyinin əsas prioritet istiqamətlərindən biridir. Bu baxımdan dövlət proqramları regionların mövcud sosial-iqtisadi potensialının səmərəli reallaşdırılmasına, iqtisadi fəallığın artırılmasına, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına, infrastrukturun müasirləşdirilməsinə və maliyyə sisteminin dayanıqlığının gücləndirilməsinə xidmət edən mühüm strateji idarəetmə aləti kimi çıxış edir. Regional inkışaf proqramlarının uğurlu icrası yalnız iqtisadi göstəricilərin yüksəlməsinə deyil, həm də maliyyə institutlarının fəaliyyətinin genişlənməsinə, sahibkarlığın maliyyələşdirilməsinə və dövlət maliyyəsinin səmərəliliyinin artırılmasına şərait yaradır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən 5 iyun 2023-cü il tarixində təsdiq edilmiş "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkışafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" Naxçıvanın yeni inkışaf mərhələsini müəyyən edən mühüm strateji sənəddir. Dövlət Proqramı muxtar respublikanın iqtisadi potensialının daha səmərəli reallaşdırılması, regionun milli iqtisadiyyata inteqrasiyasının gücləndirilməsi, əhəlinin rifahının yüksəldilməsi və davamlı inkışafın təmin olunması məqsədilə hazırlanmışdır. Proqramda qarşıya qoyulan məqsədlər yalnız cari sosial-iqtisadi problemlərin həllinə deyil, həm də uzunmüddətli iqtisadi inkışaf modelinin formalaşdırılmasına istiqamətlənmişdir. Dövlət Proqramında iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi, sənaye və kənd təsərrüfatının inkışafı, nəqliyyat-logistika imkanlarının genişləndirilməsi, enerji təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi, yaşıl enerji layihələrinin həyata keçirilməsi, rəqəmsal transformasiya, sahibkarlığın inkışafı, investisiyaların təşviqi, turizm potensialının artırılması, kommunal xidmətlərin müasirləşdirilməsi, sosial infrastrukturun yenilənməsi, məşğulluğun artırılması və ətraf mühitin mühafizəsi kimi bir-biri ilə əlaqəli prioritet istiqamətlər müəyyən edilmişdir. Həmin istiqamətlər üzrə həyata keçiriləcək tədbirlər Naxçıvanın rəqabətqabiliyyətli regional iqtisadi mərkəz kimi inkışafına zəmin yaradır.

Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi Naxçıvanın maliyyə sisteminin inkışafı baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, iri həcmli infrastruktur layihələrinin maliyyələşdirilməsi, yeni investisiya layihələrinin icrası və sahibkarlığın dəstəklənməsi bank sektorunda kredit qoyuluşlarının

artmasına, maliyyə xidmətlərinə tələbin genişlənməsinə, maliyyə vasitəçiliyinin güclənməsinə və investisiya axınının sürətlənməsinə səbəb ola bilər. Eyni zamanda maliyyə resurslarının daha səmərəli idarə olunması dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın genişlənməsinə, yeni maliyyə alətlərinin tətbiqinə və regionda maliyyə dayanıqlığının möhkəmləndirilməsinə əlverişli şərait yaradır. Maliyyə sisteminin inkişafı isə öz növbəsində real sektorun genişlənməsinə, məşğulluğun artmasına və iqtisadi artımın davamlılığını təmin edən əsas amillərdən biri hesab olunur. Bundan əlavə, Dövlət Proqramı investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması, biznes subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi, ixrac yönümlü istehsalın təşviqi və özəl sektorun inkişafı baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İnvestisiya cəlb ediciliyinin yüksəlməsi yeni maliyyə resurslarının formalaşmasına, bank-maliyyə institutlarının aktivliyinin artmasına və regionun maliyyə potensialının genişlənməsinə şərait yaradır. Bu baxımdan Dövlət Proqramı yalnız sosial-iqtisadi inkişaf sənədi deyil, həm də Naxçıvan Muxtar Respublikasında maliyyə sisteminin modernləşdirilməsinə və onun dayanıqlı inkişafına xidmət edən strateji maliyyə siyasəti sənədi kimi qiymətləndirilə bilər.

MATERIAL VƏ METODLAR

Tədqiqatın material bazasını Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı, onun həyata keçirilməsi ilə bağlı strateji və normativ sənədlər, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının maliyyə sabitliyi ilə bağlı məlumatları, elmi ədəbiyyatda regional inkişaf və maliyyə sistemi üzrə aparılmış tədqiqatlar təşkil edir. Məqalədə, həmçinin regional iqtisadi inkişaf, sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi və maliyyə institutlarının iqtisadi artımdakı rolu ilə bağlı elmi yanaşmalardan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatda sistemli yanaşmadan istifadə olunmaqla Dövlət Proqramının prioritet istiqamətləri ilə regionun maliyyə sistemi arasında qarşılıqlı əlaqələr araşdırılmışdır. Müqayisəli yanaşma isə müxtəlif maliyyələşmə mənbələrinin və maliyyə institutlarının regional iqtisadi inkişaf prosesindəki rolunun qiymətləndirilməsinə imkan vermişdir.

NƏTİCƏLƏRİN MÜZAKİRƏSİ

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, 2023-2027-ci illər Dövlət Proqramının Naxçıvanın maliyyə sisteminə təsiri yalnız maliyyə resurslarının həcmnin artırılması ilə məhdudlaşmır. Proqramın əsas əhəmiyyəti iqtisadi inkişafda maliyyə sisteminin inkişafı arasında qarşılıqlı əlaqələrin gücləndirilməsi və regionda daha dayanıqlı maliyyə bazasının formalaşdırılması ilə bağlıdır. Dövlət investisiyalarının artırılması və infrastrukturun müasirləşdirilməsi iqtisadi fəallığın yüksəlməsinə, özəl investisiyaların cəlb edilməsinə və gələcəkdə regionun vergi potensialının genişlənməsinə şərait yarada bilər.

Maliyyə sisteminin inkişafı baxımından bank sektorunun rolunun artırılması xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Dövlət Proqramında bank xidmətlərinin genişləndirilməsi və sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxışının yaxşılaşdırılması nəzərdə tutulur. Bu tədbirlərin həyata keçirilməsi maliyyə vasitəçiliyinin güclənməsinə və bank resurslarının real sektora daha aktiv yönəldilməsinə imkan yarada bilər. Rəqəmsal bankçılığın və nağdsız ödənişlərin inkişafı isə maliyyə xidmətlərinin əlçatanlığını və iqtisadi subyektlərin maliyyə sisteminə inteqrasiyasını artıran əlavə amillər kimi çıxış edir.

Dövlət Proqramının strateji istiqamətləri və əsas prioritetləri

Bu proqram Naxçıvanın müasir inkişaf mərhələsini müəyyən edən əsas strateji sənədlərdən biri olmaqla yanaşı, regionun iqtisadi və maliyyə sisteminin uzunmüddətli inkişaf istiqamətlərini də müəyyənləşdirir. Dövlət Proqramı yalnız iqtisadi artımı təmin etməyi deyil, eyni zamanda dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunmasını, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasını, sahibkarlığın inkişafını və əhalinin rifahının yüksəldilməsini əsas hədəflər kimi müəyyən etmişdir. Dövlət Proqramının hazırlanmasını zəruri edən əsas amillər sırasında regionun iqtisadi potensialının tam reallaşdırılması, istehsal və xidmət sahələrinin müasirləşdirilməsi, rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyatın formalaşdırılması, infrastrukturun yenilənməsi və maliyyə resurslarından istifadənin səmərəliliyinin artırılması xüsusi yer tutur. Son illərdə Naxçıvanda müxtəlif inkişaf layihələrinin həyata

keçirilməsinə baxmayaraq, yeni geosiyasi və iqtisadi reallıqlar region üçün daha çevik və kompleks inkişaf modelinin tətbiqini zəruri etmişdir. Bu baxımdan 2023-2027-ci illər Dövlət Proqramı əvvəlki proqramların məntiqi davamı olmaqla yanaşı, yeni iqtisadi prioritetləri də özündə əks etdirir.

Proqramın əsas məqsədi Naxçıvan Muxtar Respublikasında dayanıqlı iqtisadi artımı təmin etmək, qeyri-neft sektorunun inkişafını sürətləndirmək, rəqabətqabiliyyətli istehsalı genişləndirmək, investisiya cəlbediciliyini artırmaq, müasir infrastruktur formalaşdırmaq və əhalinin sosial rifahını yüksəltməkdən ibarətdir. Bununla yanaşı, proqram dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın genişləndirilməsini, rəqəmsal idarəetmənin tətbiqini, maliyyə resurslarının daha səmərəli bölüşdürülməsini və regional iqtisadiyyatın milli iqtisadi sistemə inteqrasiyasının gücləndirilməsini qarşıya əsas vəzifə kimi qoyur.

Dövlət Proqramında iqtisadi inkişafın təmin olunması üçün bir neçə prioritet istiqamət müəyyən edilmişdir. Bunlara sənayenin inkişafı və sənaye parklarının fəaliyyətinin genişləndirilməsi, kənd təsərrüfatında məhsuldarlığın artırılması, ərzaq təhlükəsizliyinin möhkəmləndirilməsi, nəqliyyat-logistika infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, enerji təminatının gücləndirilməsi, bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafı, turizm potensialının reallaşdırılması, kiçik və orta sahibkarlığın dəstəklənməsi, rəqəmsal iqtisadiyyatın inkişafı və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması daxildir. Bu istiqamətlər bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olmaqla regionun kompleks inkişaf modelini formalaşdırır. Xüsusilə sahibkarlığın inkişafı Dövlət Proqramının əsas prioritetlərindən biridir. Bu istiqamətdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması, güzəştli maliyyə mexanizmlərinin genişləndirilməsi, investorlara institusional dəstəyin artırılması, ixrac yönümlü istehsal müəssisələrinin yaradılması və yeni istehsal sahələrinin təşviqi nəzərdə tutulmuşdur. Bunun nəticəsində özəl sektorun iqtisadiyyatda payının artacağı, məşğulluğun genişlənəcəyi və büdcə gəlirlərinin yüksələcəyi gözlənilir.

Dövlət Proqramında maliyyə sisteminin inkişafı ayrıca strateji əhəmiyyət daşıyır. Proqram çərçivəsində dövlət investisiyalarının səmərəliliyinin artırılması, büdcə vəsaitlərinin nəticəyönümlü idarə olunması, maliyyə intizamının gücləndirilməsi, bank sektorunun iqtisadi inkişaf prosesində rolunun artırılması və sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi əsas istiqamətlərdən hesab edilir. Bu tədbirlər regionda maliyyə vasitəçiliyinin genişlənməsinə, investisiya axınının artmasına və iqtisadi aktivliyin yüksəlməsinə xidmət edir.

Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi məqsədilə 2023-2024 və 2025-2027-ci illəri əhatə edən mərhələli tədbirlər planı hazırlanmışdır. Ümumilikdə, 2023-2027-ci illəri əhatə edən Dövlət Proqramı Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafının yeni mərhələsini formalaşdıran strateji sənəd kimi çıxış edir. Proqram yalnız iqtisadi artımın təmin edilməsinə deyil, həm də maliyyə sisteminin dayanıqlığının gücləndirilməsinə, investisiya fəallığının artırılmasına, dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunmasına və regionun uzunmüddətli inkişaf modelinin formalaşdırılmasına xidmət edir. Bu baxımdan proqramın uğurlu icrası Naxçıvanın maliyyə potensialının genişlənməsinə, rəqabətqabiliyyətli iqtisadiyyatın qurulmasına və regionun ölkənin ümumi iqtisadi inkişafında rolunun daha da artmasına mühüm töhfə verəcəkdir.

Dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunması və büdcə-investisiya siyasəti

Müasir iqtisadi inkişaf şəraitində dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunması regional inkişaf siyasətinin əsas elementlərindən biri hesab olunur. Dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə edilməsi büdcə vəsaitlərinin məqsədyönlü bölüşdürülməsini, dövlət investisiyalarının iqtisadi səmərəliliyinin artırılmasını, maliyyə intizamının gücləndirilməsini və şəffaf idarəetmə mexanizmlərinin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur. Proqramda nəzərdə tutulan tədbirlərin maliyyələşdirilməsi dövlət büdcəsi, dövlət investisiya proqramları, büdcədən kənar fondlar, dövlət-özəl tərəfdaşlığı mexanizmləri, beynəlxalq maliyyə institutlarının və digər qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş mənbələrin vəsaitləri hesabına həyata keçirilir. Maliyyələşmə mənbələrinin şaxələndirilməsi proqramın icrasının davamlılığını təmin etməklə yanaşı, dövlət büdcəsinə düşən yükün optimallaşdırılmasına da imkan yaradır. Proqram çərçivəsində dövlət investisiyalarının əsas hissəsi nəqliyyat infrastrukturunun yenilənməsi, enerji təminatının gücləndirilməsi, kənd təsərrüfatının inkişafı, sosial infrastrukturun müasirləşdirilməsi, rəqəmsal transformasiya və sahibkarlığın dəstəklənməsi istiqamətlərinə yönəldilmişdir. İnfrastruktur layihələrinə ayrılan investisiyalar

uzunmüddətli dövrdə istehsal xərclərinin azalmasına, logistika imkanlarının genişlənməsinə və regionun investisiya cəlbəediciliyinin yüksəlməsinə şərait yaradır. Büdcə-investisiya siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri dövlət investisiyalarının multiplikativ təsirinin artırılmasıdır. İqtisadi nəzəriyyəyə əsasən, dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən iri infrastruktur layihələri özəl investisiyaların həcmi artırır, yeni istehsal müəssisələrinin yaradılmasını stimullaşdırır və məşğulluğun genişlənməsinə səbəb olur. Bu baxımdan Dövlət Proqramı yalnız büdcə vəsaitlərinin xərclənməsi deyil, həm də gələcəkdə regionun vergi potensialının genişlənməsinə xidmət edən investisiya strategiyası kimi qiymətləndirilə bilər.

Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi Naxçıvanda investisiya mühitinin yaxşılaşmasına da mühüm təsir göstərir. İnfrastrukturun müasirləşdirilməsi, enerji təminatının gücləndirilməsi, rəqəmsal xidmətlərin genişləndirilməsi və inzibati prosedurların sadələşdirilməsi yerli və xarici investorların regiona marağını artıran əsas amillər hesab olunur. İnvestisiya axınının artması isə öz növbəsində maliyyə bazarının genişlənməsinə, bank sektorunun aktivliyinin yüksəlməsinə və yeni maliyyə resurslarının formalaşmasına şərait yaradır. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Maliyyə Sabitliyi Hesabatında qeyd olunur ki, son illərdə ölkədə bank sektorunun kapital mövqeyi və likvidlik göstəriciləri əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşmışdır. Bu vəziyyət regionlarda, o cümlədən Naxçıvanda investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi üçün daha əlverişli maliyyə imkanları formalaşdırır (Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı, 2024).

Beləliklə, Dövlət Proqramı yalnız sosial və iqtisadi layihələrin həyata keçirilməsini deyil, həm də dövlət maliyyəsinin daha səmərəli idarə olunmasını, büdcə və investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsini, maliyyə resurslarının optimal bölüşdürülməsini və uzunmüddətli maliyyə dayanıqlığının təmin edilməsini hədəfləyir. Bu tədbirlər Naxçıvan Muxtar Respublikasında dayanıqlı iqtisadi inkişafın maliyyə əsaslarının möhkəmləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Dövlət Proqramının əsas məqsədlərindən biri Naxçıvan Muxtar Respublikasında maliyyə sektorunun inkişafını sürətləndirmək, bank xidmətlərinin əlçatanlığını artırmaq və real sektorun maliyyələşdirilməsi imkanlarını genişləndirməkdir. Müasir iqtisadi şəraitdə bank sektoru maliyyə sisteminin əsas elementi olmaqla yanaşı, investisiyaların maliyyələşdirilməsi, əhalinin yığımlarının iqtisadi dövriyyəyə cəlb olunması və sahibkarlıq fəaliyyətinin dəstəklənməsində mühüm rol oynayır. Bu baxımdan Dövlət Proqramında bank sektorunun inkişafı iqtisadi artımın təmin edilməsinin əsas vasitələrindən biri kimi qiymətləndirilmişdir (Azərbaycan Respublikası Prezidenti, 2023).

Naxçıvan Muxtar Respublikasında fəaliyyət göstərən bank və kredit təşkilatlarının maliyyə xidmətlərinin genişləndirilməsi proqramın prioritet istiqamətlərindəndir. Son illərdə regionda bank xidmətlərinin rəqəmsallaşdırılması, internet və mobil bankçılığın tətbiqinin genişlənməsi, nağdsız ödənişlərin həcmi artması və POS-terminal şəbəkəsinin inkişafı maliyyə xidmətlərinin keyfiyyətinin yüksəlməsinə müsbət təsir göstərmişdir. Bu proses həm fiziki şəxslərin, həm də sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarını yaxşılaşdırmışdır.

Dövlət Proqramında sahibkarlığın inkişafı iqtisadi siyasətin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Bu məqsədlə kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin güzəştli maliyyə resurslarına çıxışının genişləndirilməsi, biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi, yeni istehsal sahələrinin yaradılması və investisiya təşviqi mexanizmlərinin tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur. Xüsusilə istehsal, kənd təsərrüfatı, turizm və xidmət sektorlarında fəaliyyət göstərən sahibkarların maliyyələşdirilməsi regionun iqtisadi aktivliyinin artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır (Azərbaycan Respublikası Prezidenti, 2023).

Sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi yalnız bank kreditləri ilə məhdudlaşmır. Dövlət Proqramı çərçivəsində dövlət-özəl tərəfdaşlığı layihələrinin genişləndirilməsi, güzəştli kredit mexanizmlərinin tətbiqi, investisiya təşviqi sənədlərinin verilməsi və dövlət dəstəyi alətlərinin təkmilləşdirilməsi də nəzərdə tutulmuşdur. Bu tədbirlər özəl investisiyaların həcmi artırmaqla yanaşı, yeni iş yerlərinin yaradılmasına, istehsalın genişlənməsinə və regionun ixrac potensialının yüksəlməsinə şərait yaradır.

Naxçıvanda kənd təsərrüfatı və aqrar biznesin iqtisadiyyatda mühüm paya malik olması bu sahənin maliyyələşdirilməsini xüsusi aktuallaşdırır. Aqrar istehsalın genişləndirilməsi, emal müəssisələrinin yaradılması və kənd təsərrüfatı məhsullarının rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün

uzunmüddətli və əlverişli kredit resurslarının mövcudluğu vacib şərtlərdən biridir. Dövlət Proqramında bu istiqamətdə maliyyə dəstəyi mexanizmlərinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Dövlət Proqramının icrasında maliyyə institutlarının rolu yalnız kreditləşmə ilə məhdudlaşmır. Banklar, sığorta şirkətləri və digər maliyyə institutları investisiya layihələrinin maliyyələşdirilməsi, ödəniş sistemlərinin inkişafı, nağdsız hesablaşmaların genişləndirilməsi və maliyyə inklüzivliyinin artırılmasında mühüm funksiyalar yerinə yetirirlər. Maliyyə xidmətlərinin genişlənməsi iqtisadi subyektlərin fəaliyyət xərclərinin azalmasına, kapital dövriyyəsinin sürətlənməsinə və maliyyə resurslarından istifadənin səmərəliliyinin yüksəlməsinə şərait yaradır.

Ümumilikdə, 2023-2027-ci illər Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi Naxçıvan Muxtar Respublikasının maliyyə sisteminin möhkəmləndirilməsi, bank sektorunun inkişafı, kredit resurslarına çıxışın genişləndirilməsi və sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunması, investisiya siyasətinin təkmilləşdirilməsi və maliyyə institutlarının fəaliyyətinin gücləndirilməsi regionun uzunmüddətli iqtisadi inkişafının əsas maliyyə dayaqlarını formalaşdırır.

Dövlət Proqramının icrasının Naxçıvanın regional iqtisadi inkişafına və maliyyə dayanıqlılığına töhfələri

Regional iqtisadi inkişafın əsas şərtlərindən biri əlverişli investisiya mühitinin formalaşdırılmasıdır. Dövlət Proqramı çərçivəsində inzibati prosedurların sadələşdirilməsi, biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi, mühəndis-kommunikasiya infrastrukturunun yenilənməsi, rəqəmsal dövlət xidmətlərinin genişləndirilməsi və investorlar üçün institusional dəstək mexanizmlərinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu tədbirlər yerli və xarici investorların fəaliyyət risklərini azaltmaqla yanaşı, kapital qoyuluşlarının artmasına da əlverişli şərait yaradır (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti, 2023). İnvestisiya mühitinin yaxşılaşması istehsal müəssisələrinin yaradılmasını sürətləndirir, yeni texnologiyaların tətbiqini stimullaşdırır və regionun rəqabət üstünlüklərini artırır. Xüsusilə nəqliyyat, logistika, kənd təsərrüfatı, emal sənayesi və turizm sahələrinə yönələn investisiyalar iqtisadi aktivliyin genişlənməsinə səbəb olur. İnfrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi özəl investisiyaların cəlb edilməsinə əlavə stimulyat yaratmaqla yanaşı, dövlət investisiyalarının səmərəliliyini də yüksəldir.

Dövlət Proqramının mühüm sosial-iqtisadi nəticələrindən biri məşğulluğun artırılmasıdır. İnfrastruktur layihələrinin, sənaye müəssisələrinin, aqrar istehsal və xidmət sektorunun genişləndirilməsi yeni əmək bazarının formalaşmasına şərait yaradır. Tikinti, nəqliyyat, turizm, kənd təsərrüfatı və emal sənayesi sahələrində həyata keçirilən layihələr həm birbaşa, həm də dolaylı yolla əlavə məşğulluq imkanları yaradır. Əmək bazarının genişlənməsi əhalinin gəlirlərinin artmasına, yoxsulluq riskinin azalmasına və daxili tələbin yüksəlməsinə müsbət təsir göstərir. Gəlirlərin artması bank əmanətlərinin həcmində yüksəlməsinə, istehlak xərclərinin genişlənməsinə və maliyyə dövriyyəsinin artmasına səbəb olur. Nəticədə maliyyə sisteminin sabitliyi möhkəmlənir və regionun iqtisadi inkişafı daha davamlı xarakter alır.

Proqramın prioritet istiqamətlərindən biri də ixrac yönümlü istehsalın genişləndirilməsi və özəl sektorun iqtisadiyyatda rolunun artırılmasıdır. Bu məqsədlə kənd təsərrüfatı məhsullarının emalı, qida sənayesi, tikinti materialları istehsalı, turizm xidmətləri və logistika sahələrinin inkişafı nəzərdə tutulmuşdur. İxrac imkanlarının genişlənməsi regiona daxil olan valyuta axını artırır, istehsal müəssisələrinin maliyyə imkanlarını genişləndirir və yeni investisiyalar üçün əlverişli şərait yaradır. Yasinli qeyd edir ki, kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı regional iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvələrindən biridir. Müəllifin araşdırmasına əsasən, sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə resurslarına çıxış imkanlarının genişləndirilməsi istehsal həcmində, məşğulluğun və ixrac potensialının yüksəlməsinə birbaşa təsir göstərir (Yasinli, A., 2023). Bu baxımdan Dövlət Proqramında sahibkarlığın dəstəklənməsinə xüsusi yer ayrılması regionun uzunmüddətli iqtisadi inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. İbrahimov və Babayev vurğulayırlar ki, regional maliyyə sisteminin inkişafı investisiya fəallığının yüksəlməsində, bank resurslarının real sektora yönəldilməsində və iqtisadi artımın maliyyə təminatının gücləndirilməsində əsas amillərdən biridir.

Müəlliflər hesab edirlər ki, maliyyə institutlarının inkişafı olmadan regional inkişaf proqramlarının tam səmərə verməsi mümkün deyil (İbrahimov, E., & Babayev, T., 2024).

Dövlət Proqramının tam və səmərəli icrası nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasında iqtisadi fəaliyyətin genişlənməsi, özəl investisiyaların artması, biznes mühitinin yaxşılaşması və büdcə gəlirlərinin yüksəlməsi gözlənilir. İnfrastruktur layihələrinin başa çatdırılması logistika xərclərinin azalmasına, istehsalın səmərəliliyinin yüksəlməsinə və regionun tranzit imkanlarının genişlənməsinə səbəb olacaqdır. İbrahimov qeyd edir ki, maliyyə və bank sisteminin inkişafı regional iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılmasında əsas amillərdən biridir. Müəllifin fikrincə, maliyyə resurslarının səmərəli bölgüsü investisiyaların artmasına, istehsalın genişlənməsinə və iqtisadi dayanıqlığın güclənməsinə şərait yaradır (İbrahimov, E., 2024). Bu baxımdan Dövlət Proqramının maliyyə aspektləri Naxçıvanın gələcək inkişaf modelinin formalaşdırılmasında mühüm rol oynayır. Bundan əlavə, Dünya Bankının Azərbaycan üzrə qiymətləndirmələrində də vurğulanır ki, institusional islahatlar, özəl sektorun inkişafı və investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması uzunmüddətli iqtisadi artımın əsas şərtləridir (World Bank, 2024). Dövlət Proqramında nəzərdə tutulan tədbirlər həmin yanaşmalarla uyğunluq təşkil edir.

Nəticə etibarilə, 2023-2027-ci illər Dövlət Proqramı Naxçıvan Muxtar Respublikasının regional iqtisadi inkişafı üçün kompleks yol xəritəsi rolunu oynayır. Proqramın uğurlu icrası investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına, özəl sektorun inkişafına, yeni iş yerlərinin yaradılmasına, ixrac potensialının genişlənməsinə və maliyyə dayanıqlığının möhkəmləndirilməsinə əhəmiyyətli töhfə verəcəkdir. Bununla yanaşı, proqramın qarşıya qoyduğu məqsədlərə tam nail olunması üçün maliyyə intizamının qorunması, monitoring mexanizmlərinin davamlı təkmilləşdirilməsi və iqtisadi islahatların ardıcıl şəkildə həyata keçirilməsi vacib şərtlər hesab olunur.

NƏTİCƏ

Aparılmış tədqiqat göstərir ki, "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı" regionun uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişafını təmin etməyə yönəlmiş kompleks strateji sənəd olmaqla yanaşı, Naxçıvanın maliyyə sisteminin möhkəmləndirilməsi baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Proqramda müəyyən edilmiş prioritet istiqamətlər yalnız iqtisadi artımın sürətləndirilməsinə deyil, həm də dövlət maliyyəsinin səmərəli idarə olunmasına, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına, maliyyə resurslarının daha rəşional bölüşdürülməsinə və maliyyə institutlarının fəaliyyətinin genişləndirilməsinə xidmət edir.

Tədqiqat nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, Dövlət Proqramının əsas üstünlüklərindən biri iqtisadi inkişafın maliyyə təminatını sistemli şəkildə nəzərdə tutmasıdır. Proqram çərçivəsində həyata keçiriləcək infrastruktur layihələrinin, sənaye və kənd təsərrüfatı sahələrinə yönəldilən investisiyaların, rəqəmsal transformasiya tədbirlərinin və sahibkarlığın dəstəklənməsi mexanizmlərinin dövlət büdcəsi və digər maliyyə mənbələri hesabına maliyyələşdirilməsi regionun maliyyə potensialının genişlənməsinə şərait yaradır. Bu yanaşma dövlət vəsaitlərindən istifadənin səmərəliliyini artırmaqla yanaşı, büdcə xərclərinin nəticəyönümlülüyünü də gücləndirir.

Məqalədə aparılmış təhlillər göstərir ki, proqramın uğurlu icrası Naxçıvanın maliyyə sisteminə bir neçə istiqamətdə müsbət təsir göstərə bilər. İlk növbədə, iri həcmli dövlət investisiyaları bank sektorunda kredit qoyuluşlarının genişlənməsinə, maliyyə vasitəçiliyinin inkişafına və özəl investisiyaların artmasına səbəb olacaqdır. İnfrastrukturun yenilənməsi, logistika imkanlarının genişləndirilməsi və istehsal sahələrinin inkişafı yeni investisiya layihələrinin həyata keçirilməsini stimullaşdıracaq, nəticədə maliyyə dövriyyəsi genişlənəcək və regionun iqtisadi aktivliyi yüksələcəkdir.

Tədqiqat həmçinin göstərir ki, Dövlət Proqramı sahibkarlığın maliyyələşdirilməsi baxımından da mühüm imkanlar yaradır. Güzəştli maliyyə mexanizmlərinin genişləndirilməsi, kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinə dövlət dəstəyinin artırılması, investisiya təşviqi alətlərinin tətbiqi və biznes mühitinin təkmilləşdirilməsi özəl sektorun inkişafına müsbət təsir göstərəcəkdir. Bunun nəticəsində yeni müəssisələrin yaradılması, istehsal həcmının artması, məşğulluğun genişlənməsi və vergi daxilolmalarının yüksəlməsi gözlənilir. Bu proseslər isə dövlət büdcəsinin gəlir bazasının möhkəmlənməsinə və maliyyə dayanıqlığının güclənməsinə şərait yaradacaqdır. Araşdırma

nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, proqramın uğurlu icrası maliyyə institutlarının fəaliyyətinə də müsbət təsir göstərəcəkdir. Bank sektorunda rəqəmsal maliyyə xidmətlərinin genişlənməsi, nağdsız ödənişlərin artması, kredit resurslarına çıxış imkanlarının yaxşılaşması və maliyyə inklüzivliyinin yüksəlməsi regionun maliyyə bazarının inkişafını sürətləndirəcəkdir. Eyni zamanda, dövlət və özəl sektor arasında əməkdaşlığın genişlənməsi yeni maliyyələşmə mexanizmlərinin formalaşmasına və investisiya layihələrinin daha səmərəli reallaşdırılmasına imkan verəcəkdir.

Nəticə etibarilə, 2023-2027-ci illər Dövlət Proqramı Naxçıvan Muxtar Respublikasının maliyyə sisteminin inkişafı üçün mühüm strateji platforma rolunu oynayır. Proqramın həyata keçirilməsi dövlət maliyyəsinin daha səmərəli idarə olunmasına, bank sektorunun inkişafına, investisiya mühitinin yaxşılaşdırılmasına, sahibkarlığın maliyyə imkanlarının genişlənməsinə və regionun maliyyə dayanıqlığının möhkəmləndirilməsinə əhəmiyyətli töhfə verə bilər. Eyni zamanda, proqramın tam və effektiv icrası Naxçıvanın rəqabətqabiliyyətli regional iqtisadi mərkəz kimi inkişafını sürətləndirəcək, iqtisadi artımın davamlılığını təmin edəcək və regionun ölkənin ümumi sosial-iqtisadi inkişafında rolunu daha da gücləndirəcəkdir. Bu baxımdan, Dövlət Proqramı yalnız mövcud problemlərin həllinə yönəlmiş tədbirlər toplusu deyil, həm də Naxçıvanın gələcək maliyyə və iqtisadi inkişaf modelini müəyyən edən mühüm strateji inkişaf konsepsiyası kimi qiymətləndirilə bilər.

ƏDƏBİYYATLAR

- Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi. (2024). Azərbaycan Respublikasının dövlət büdcəsinin icrasına dair hesabatlar. <https://maliyye.gov.az>
- Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı. (2024). Maliyyə Sabitliyi Hesabatı. <https://www.cbar.az/page-798/financial-stability-report>
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2023). “Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın 2023–2024-cü illər üzrə Təfəsilatlı Tədbirlər Planının təsdiq edilməsi haqqında. <https://nk.gov.az/az/senedler/serencamlar/naxcivan-muxtar-respublikasinin-sosial-iqtisadi-in-7417>
- Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. (2023). “Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2023-cü il 5 iyun tarixli 3910 nömrəli Sərəncamının icrasının təmin edilməsi barədə. <https://nk.gov.az/az/senedler/serencamlar/naxcivan-muxtar-respublikasinin-sosial-iqtisadi-in-7095>
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti. (2023). “Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023–2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında (Sərəncam №3910). <https://president.az/az/articles/view/60143>
- Azərbaycan Respublikası Prezidenti. (2025). Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2023-cü il 5 iyun tarixli 3910 nömrəli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nda dəyişiklik edilməsi haqqında. <https://president.az/az/articles/view/69504>
- İbrahimov, E. (2024). Regional iqtisadiyyat: Sosial-iqtisadi siyasətin səmərəli icrasında maliyyə və bank sisteminin rolu (Naxçıvan Muxtar Respublikasının materialları əsasında). Monoqrafiya. https://www.researchgate.net/publication/381583758_REGIONAL_IQTISADIIYYAT_SOSIAL-IQTISADI_SIYASTIN_SMRLI_ICRA_OLUNMASINDA_MALIYY_V_BANK_SISTEMININ_ROLU_Naxcivan_Muxtar_Respublikasinin_materiallari_sasinda
- İbrahimov, E., & Babayev, T. (2024). Regionların sosial-iqtisadi inkişafında maliyyə sisteminin rolu. Audit, İdarəetmə və Maliyyə. <https://aem.az/the-role-of-the-fnancal-system-n-soco-economc-development-of-the-regons>

- İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi. (2023). Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramının monitorinqi. <https://monitoring.gov.az/az/page/40/naxcivan-muxtar-respublikasinin-sosial-iqtisadi-inkisafina-dair-2023-2027-ci-iller-ucun-dovlet-proqram>
- World Bank. (2024). Azerbaijan: Toward Sustainable and Inclusive Growth. <https://www.worldbank.org/en/country/azerbaijan>
- Yasinli, A. (2023). Small and Medium Enterprises as the Key Driving Indicator for the Economy of the Autonomous Republic of Nakhchivan. Innovative Economy and Management. <https://iemjournal.atu.edu.az/index.php/iem/en/article/view/236>

ABSTRACT

FINANCING REGIONAL DEVELOPMENT IN NAKHCHIVAN: STRATEGIC AND ECONOMIC ASPECTS OF THE 2023-2027 STATE PROGRAM

Eltun Ibrahimov¹, Gulnar Jabbarova¹

¹ Nakhchivan State University, Nakhchivan, Azerbaijan

The article comprehensively analyzes the impact of the State Program on the Socio-Economic Development of the Nakhchivan Autonomous Republic for 2023-2027 on the region's financial system. The main objective of the study is to assess the potential impact of the strategic measures envisaged in the State Program on public financial management, budget and investment policy, banking sector development, entrepreneurship financing, and regional financial stability. The analysis shows that the State Program not only accelerates the socio-economic development of the region but also provides an important institutional basis for strengthening the stability of its financial system. Increased public investment, an improved investment environment, efficient management of financial resources, expanded banking services, and support for entrepreneurship may positively affect Nakhchivan's economic development and financial potential. Successful implementation of the Program is also expected to create new jobs, promote private-sector development, expand export opportunities, and strengthen financial institutions.

Keywords: Nakhchivan Autonomous Republic, state program, regional development, financial system, public financial management

РЕЗЮМЕ

ФИНАНСИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В НАХЧЫВАНЕ: СТРАТЕГИЧЕСКИЕ И ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРОГРАММЫ НА 2023-2027 ГОДЫ

Элтун Ибрагимов¹, Гулнар Джаббаровва¹

¹ Нахчыванский государственный университет, Нахчыван, Азербайджан

В статье представлен комплексный анализ влияния «Государственной программы по социально-экономическому развитию Нахчыванской Автономной Республики на 2023–2027 годы» на финансовую систему Нахчыванской Автономной Республики. Основная цель исследования заключается в оценке потенциального воздействия стратегических мероприятий, предусмотренных Государственной программой, на управление государственными финансами, бюджетную и инвестиционную политику, развитие банковского сектора, финансирование предпринимательства и финансовую устойчивость региона. Результаты анализа показывают, что Государственная программа, наряду с ускорением социально-экономического развития региона, формирует важную институциональную основу для укрепления устойчивости финансовой системы. В рамках Программы увеличение государственных инвестиций, улучшение инвестиционного климата, эффективное управление финансовыми ресурсами, расширение банковских услуг и поддержка предпринимательства могут оказать положительное влияние на экономическое развитие Нахчывана и повышение его финансового потенциала. Вместе с тем ожидается, что успешная реализация Программы будет способствовать созданию новых рабочих мест, развитию частного сектора, расширению экспортных возможностей, а также дальнейшему укреплению деятельности и институционального потенциала финансовых учреждений.

Ключевые слова: Нахчыванская Автономная Республика, государственная программа, региональное развитие, финансовая система, управление государственными финансами